

УДК 01:001.891:027.021”1918/1941”

Д. В. Устиновський
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ЗА 1918–1941 РОКИ І РОЗВИТОК ЗАСАД УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОГРАФІЇ

Досліджено бібліографічну діяльність Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у 1918–1941 рр. в аспекті підготовки та видання бібліографічних покажчиків. Висвітлено тематику основних наукових досліджень працівників Бібліотеки в галузі бібліографознавства.

Ключові слова: бібліографічна діяльність, бібліографознавство, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Питання становлення та розвитку засад української національної бібліографії та українського бібліографічного репертуару у Всенародній бібліотеці України (далі ВБУ) у найбільш її плідний період – 1920-ті роки – неодноразово розглядалися в працях вітчизняних істориків-бібліографознавців. Серед них можна згадати загальні нариси щодо становлення радянської бібліографії – зокрема праці І.О. Вовченко¹, Ф.К. Сарани і Д.Д. Тараманова² та ін. Увага приділялася й окремим діячам-бібліографам, бібліографознавцям та фахівцям бібліотечної справи, зокрема, Д. Балиці, М. Сагарді, М. Ясинському, Ю. Меженку, внесок яких був високо оцінений у працях М.П. Гуменюка³, І.І. Корнейчик⁴, Н.Ф. Королевич⁵ та ін.

До 90-х років ХХ ст. публікації мали характер історичних нарисів та оглядів; питання створення українського бібліографічного репертуару, а також особливостей розвитку української бібліографії знаходились в тіні радянської бібліографії, бібліотечні реалії періоду 20 – початку 30-х років ХХ ст. висвітлювалися вкрай побіжно.

Новий імпульс, отриманий завдяки деідеологізації кінця 80 – початку 90-х років та набуттю незалежності Україною, розкрили

можливості поглибленого та об'єктивного вивчення історії української бібліографії, дозволили розпочати дослідження процесу її становлення у 20-ті роки ХХ ст., визначити внесок окремих бібліографів у формування теоретичних та практичних засад бібліографії, в тому числі тих, хто працював у Всенародній бібліотеці України. Серед таких досліджень необхідно назвати загальні праці співробітників Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі НБУВ) Л.А. Дубровіної та О.С. Онищенко⁶, В.Ю. Омельчука⁷, В.В. Матусевич⁸, Г.І. Ковальчук⁹, О.П. Степченко¹⁰, І.Г. Лиханової¹¹ та ін. Г.І. Ковальчук також висвітлила долю репресованих співробітників ВБУ¹².

Питання стосовно ролі вчених, які працювали у ВБУ у 20–30-х роках ХХ ст. в усіх напрямках бібліотечної роботи і одночасно вирішували складні та комплексні завдання книго-, бібліотеко- та бібліографознавства в історіографії, переважно досліджуються комплексно. Це викликано тим, що, як правило, вони займалися всіма галузями історії, теорії та практики бібліотечної справи і книгознавства, оскільки створювали цілісну концепцію Національної бібліотеки, спираючись на досягнення в цій сфері різних країн. Вони були одночасно і бібліотекознавцями, і бібліографознавцями, і дослідниками книги. Тому праць, які б розкривали бібліотекознавчу та книгознавчу проблематику діяльності вчених того періоду, дуже багато. Сьогодні ми спеціально концентруємо нашу увагу на бібліографознавчому аспекті історіографії.

Біографічні праці, де частково розкривався бібліографічний доробок, або характеризувався бібліографічний внесок учених ВБУ, оприлюднені Н.Ф. Королевич, І.І. Корнейчиком, Г.І. Ковальчук, М.В. Герашенком. Їхні дослідження були присвячені М.І. Ясинському та С.І. Маслову, Ф.П. Максименку та ін.¹³ Н.В. Стрішенець вивчала роботу Ю.О. Меженка та С.П. Постернака¹⁴. У. Яворська актуалізувала діяльність І.І. Кревецького¹⁵. В.І. Лутовинова у своїх публікаціях висвітлювала погляди на розвиток української бібліографії таких бібліографів того часу, як Д. Балика, М. Сагарда, М. Ясинський¹⁶. Т. Коваль визначила внесок М.І. Сагарди в бібліотечну справу та бібліографію¹⁷. В.Д. Шульгіна показала роль Ю.О. Меженка в створенні музичної бібліографії¹⁸. С.М. Кіржаєв, Т.І. Шовкопляс та А.Л. Герус¹⁹ досліджували життя та діяльність В.О. Кордта, його внесок у дослідження картографічних джерел, роботу в галузі створення картографічного фонду. Т.І. Ківшар, Н.В. Козакова,

Ю.В. Секунова студіювали науковий доробок Л.У. Биковського²⁰ тощо.

Необхідно спеціально зупинитися на монографічному дослідженні Л.А. Дубровіної та О.С. Онищенко, присвяченому історії НБУВ у 1918–1941 рр.²¹, де вперше було залучено велику джерельну базу, що надало можливість детально розкрити різні напрями діяльності Бібліотеки, її вчених та фахівців і репрезентувати біографічні відомості про бібліотекарів, бібліографів та книгознавців, простежено тенденції та етапи розвитку бібліотечної справи і бібліографічної діяльності, розвиток наукових напрямів. Серед іншого увага зверталася й на бібліографів та бібліографічний доробок Бібліотеки на фоні суспільно-політичної ситуації в країні, однак питання перших бібліографічних видань залишилось недостатньо розкритим.

Заслугує на окрему увагу праця В.В. Матусевич, яка студіювала діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії в 1925–1933 рр.²² Дослідниця розвиває положення, викладені в монографії Л.А. Дубровіної та О.С. Онищенко, детально аналізує науково-організаційні, науково-педагогічні, науково-дослідні аспекти діяльності й основні завдання Бібліотеки, історію формування бібліографічного напрямку роботи ВБУ та Всеукраїнської академії наук (далі ВУАН), віддає належне теоретичному та практичному доробку українських учених, у тому числі й співробітників ВБУ, які ініціювали та провадили цю роботу, зокрема, голові секції бібліографії М.І. Сагарді, М.І. Ясинському, О.І. Полуляху, С.І. Маслову, В.Ф. Іваницькому та ін.

Монографія О.П. Степченко присвячена фундаторам спеціалізованих відділів НБУВ, серед яких були й бібліографи, зокрема С.І. Маслов, В.О. Кордт, М.І. Ясинський, однак основним об'єктом дослідження був процес формування спеціалізованих фондів ВБУ. У ній прослідковуються шляхи створення та каталогізації найцінніших фондів ВБУ, що слугували джерельною базою для розгортання роботи зі створення національної бібліографії, в тому числі фонду «україніки»²³.

Цілком закономірно, що головна увага всіх сучасних дослідників історії бібліографознавства була спрямована переважно на внесок бібліографів ВБУ в створення теоретичних та методологічних засад Українського бібліографічного репертуару (далі УБР) та фонду «україніки», що було важливим пріоритетом бібліографознавства в ті часи, з огляду на створення національного книжкового фонду

та завдань Бібліотеки, на що було спрямовано основні наукові сили ВБУ.

Поряд із розробкою фундаментальних засад УБР колективом учених ВБУ, практична реалізація бібліографічної діяльності з підготовки національної бібліографії України не змогла належним чином розгорнутися за той короткий час існування ВБУ, проте її внесок не можна обійти увагою. У ті часи було закладено базу для розвитку різних видів та форм бібліографічних покажчиків, напрацьовані методологічні та методичні засади бібліографічної діяльності. За короткий час побачила світ значна кількість бібліографічних видань. Разом з тим ця діяльність не знайшла відповідного відображення в історіографії. Тому доцільно висвітлити перший досвід підготовки та видання різних видів бібліографічної продукції у співвідношенні до загальних напрямів науково-бібліографічної роботи ВБУ, розкрити цей історичний досвід.

Національна бібліотека України започатковується в 1918 р., у період великих соціальних змін у країні, що відкрили можливості для швидкого розвитку національної науки та культури. Одними з найважливіших її завдань стали не лише створення національного фонду творів друку, організація довідково-пошукового апарату Бібліотеки, налагодження обслуговування, а й розвиток книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства. В її першому Статуті 1919 р. спеціально наголошувалося на наукових функціях Бібліотеки та розвитку видавничої діяльності.

Бібліотека вибудовувалася як великий науковий центр, діяльність якого пов'язувалася з необхідністю досягнення рівня цивілізованих країн у питаннях створення національного книжкового фонду та національної бібліографії. Наукові засади розвитку Бібліотеки мали гарантувати розвиток наукової думки в країні. Бібліотеці надавалося право засновувати наукові товариства з бібліотекознавства та бібліографії, Товариство прихильників Національної бібліотеки або її відділів, скликати з'їзди з бібліотекознавства і бібліографії, мати власні кошти та створювати спеціальні фонди, діставати з-за кордону будь-яку друковану продукцію, провадити наукову діяльність та публікувати її результати²⁴.

В організаційний період 1918–1923 рр. бібліографічна робота майже не проводилася, Бібліотекою керував Тимчасовий комітет по заснуванню Всенародної бібліотеки України, основна увага спрямовувалася на комплектування фондів з приватних, конфіскова-

них та націоналізованих бібліотек, їхнє упорядкування, створення каталогів. За цей період Бібліотека видала лише один бібліографічний покажчик, підготовлений Ю.О. Меженком як додаток до «Справоздання Головної книжної палати в м. Києві» в 1919 р. під назвою «Періодичні видання за 1919 р.»²⁵. Разом з тим українська бібліографія була заявлена дуже важливим завданням діяльності Бібліотеки²⁶.

За спогадами колишнього працівника ВБУ Л. Биковського, Національній бібліотеці за статутом надавалося значення першого Бібліологічного інституту в Наддніпрянщині, проте в перші роки вона не змогла розгорнути цю роботу, що відбилося на бібліотечно-бібліографічній, виставковій діяльності тощо²⁷.

Розвиток бібліографії та бібліографознавства починається з 1923 р., коли була визначена основна структура Бібліотеки, сформовано фонди, налагоджено комплектування, опрацювання фондів, обслуговування читачів, інформаційно-виставковий напрям. Перші підсумки містилися в спеціальній брошурі С.П. Постернака «Все-народна бібліотека України при Українській Академії наук у м. Києві», виданій у 1923 р.²⁸ Тоді ж починається цілеспрямована робота з визначення завдань української бібліографії та бібліографознавства, що концентрувалася на визначенні форм та методів бібліографічної діяльності та створенні Українського бібліографічного репертуару.

Уперше питання про УБР було висунуто в 1919 р. Українським бібліографічним інститутом Головної книжної палати. Надалі робота з УБР була головною в діяльності ВБУ, яка взяла на себе функції національної бібліотеки України.

Велике значення відіграло створення в 1925 р. Науково-дослідної комісії з бібліотекознавства та бібліографії при ВБУ (далі НДКБ) та в 1927 р. – Бібліографічної комісії Академії наук УСРР (далі БК АН УСРР). Ці комісії тісно співпрацювали в питаннях бібліографії, а бібліографічна підсекція НДКБ функціонувала за планами БК АН УСРР. Президію БК АН УСРР очолив академік М.В. Птуха, заступником було обрано С.П. Постернака, членами Президії – Ю.О. Меженка та М.І. Сагарду. До основного складу Комісії увійшли співробітники ВБУ Д.А. Балика, Ф.П. Максименко, С.І. Маслов, В.Д. Отомановський (Вінницька філія), С.П. Постернак, М.І. Сагарда, М.І. Ясинський. Залучалися до праці й провідні бібліографознавці України з інших установ – Ю.О. Меженко, С.Л. Рубінштейн, М.А. Годкевич²⁹.

У спеціальному випуску «Бібліотечного збірника» під назвою «Бібліографія на Україні» 1927 р. був додаток «Положення про Бібліографічну комісію УАН: резолюції її першого пленуму»³⁰. У передмові відзначалося, що ВБУ працює в різних галузях бібліографії, зокрема в розробці проблем українського бібліографічного репертуару та рекомендаційної бібліографії; історії бібліографії в Україні; створенні проекту української каталографічної інструкції. Конкретні бібліографічні роботи репрезентувалися напрацюванням репертуару української періодики; укладанням бібліографії Дніпропетровщини і Дніпробуду, а також бібліографії української бібліографії. Також важливим завданням був розвиток рекомендаційної бібліографії, стан якої вважався незадовільним. Актуальною темою визначалося й дослідження історії бібліографії в Україні³¹. Інформацію та методичні матеріали було опубліковано в окремому виданні «Бібліографічна комісія Української Академії наук в Києві»³².

Основні теми досліджень ВБУ стосувалися бібліографічної термінології, основних засад бібліографування, бібліографії української бібліографії, зведеного каталогу наукових бібліотек України, питань критичної та рекомендаційної бібліографії, УБР. Основним колективним здобутком секції стало розроблення проекту УБР та публікація його в «Журналі бібліотекознавства та бібліографії» для обговорення.

У другій половині 20-х років розгорнулася велика дослідницька робота ВБУ в галузі визначення принципів створення ретроспективної національної бібліографії, бібліографічного репертуару та бібліографічної україніки. Методологічні питання УБР та різних видів бібліографії було узагальнено в спеціальному методологічному збірнику «Українська бібліографія»³³. Проводилися пленуми НДКБ, де підбивалися підсумки бібліографічної роботи та намічались теми подальших досліджень. Основними питаннями порядку денного пленумів були: бібліографічна термінологія, основні засади бібліографування, бібліографія української бібліографії, зведений каталог наукових бібліотек України, питання критичної та рекомендаційної бібліографії³⁴, а також проблеми УБР, методологія складання репертуару української періодики, бібліографії про Київ і Київщину, вивчення інкунабул, питання української та російської книги XVI–XVIII ст., історії енциклопедій, історії української бібліографії, системи бібліографування³⁵.

Одночасно визначалися основні форми бібліографії як науки

та практики: а) бібліографічний опис за науковими принципами; б) різні форми бібліографічної роботи в зв'язку з потребами читачів; в) бібліографія у зв'язку із комплектуванням фондів бібліотек; г) українська бібліографія; д) розробка наукових основ і методології бібліографічної роботи. Ці питання розглядаються в працях М.І. Сагарди та Д.А. Балики³⁶.

Напрямок рекомендаційної бібліографії, орієнтований на потреби великого кола читачів, почав розвиватися в 1925–1926 рр. за допомогою рубрики «Що читати» журналу «Життя й революція», що подавалася за матеріалами ВБУ. Бібліографічні списки склалися за двома напрямками працівниками виставково-консультативного відділу О.Є. Карпінською, Д.А. Баликою, Ф.П. Максименком, Б.І. Зданевичем.

Перший напрям відображав актуальні питання соціально-політичного характеру у контексті потреби соціалістичного будівництва та розглядався як вид рекомендаційної бібліографії. Створювалися такі бібліографічні покажчики: «Про святкування Великодня та релігію взагалі»³⁷, що відкриває цю серію в 1925 р.; «1. Перше Травня та єдиний робітничий фронт. 2. Що читати про електрифікацію. 3. Самоосвіта в селянських умовах життя» (1925)³⁸; «Нова література з економіки України (1925)³⁹; «Радіо»⁴⁰; «Від 1905 р. до Жовтня»⁴¹; «Декабристи. 1825–1925»⁴²; «1905 рік» (1925)⁴³; «Хімія на війні та у мирному житті» (1926)⁴⁴; «Література про лютневу революцію» (1926)⁴⁵; «Жовтень на Київщині» (1927)⁴⁶. Бібліографія мала яскраво виражений просвітницький характер та відповідала потребам і завданням радянської влади з побудови нового суспільства.

Ця робота стала базою для розробок теорії рекомендаційної бібліографії Д.А. Баликою, який працював у ВБУ старшим бібліотекарем та завідуючим консультаційно-виставковим відділом. Його науковий доробок, зокрема у галузі бібліологічної соціології та вивчення читача, бібліопедагогіці, класифікації видань тощо, глибоко досліджується сучасними фахівцями⁴⁷. У своїй праці «Про рекомендаційну бібліографію» він зробив огляд історії та теорії бібліографії в системі бібліографічного знання, запропонував типовий вид структури рекомендаційної бібліографії, подав пропозиції щодо її подальшого розвитку⁴⁸. Його класифікація рекомендаційної бібліографії передбачала декілька аспектів: за періодами публікації (періодичні і неперіодичні бібліографічні списки); за харак-

тером бібліографічної інформації (повна, вибіркова); за повнотою (докладна, скорочена); за наявністю анотації (критична, звичайна); за видами документів (що включає книги, журнали, плакати); за формою організації матеріалу (інвентарна, абеткова, систематична); за вказівкою на призначення книги (з вказівкою, звичайна).

Відрізняючи критичну рекомендаційну бібліографію, де подається критична оцінка твору, від реєстраційної, де подається лише опис, він підкреслює її масово-політичне значення та необхідність створення її методичних засад. Д.А. Балака спеціально наголошує, що вчений-бібліограф повинен дати справжню оцінку книги із зазначенням короткого змісту, особливостей, характеру, наукової цінності, соціального призначення. Він вперше поставив питання про необхідність розробки правил і норм рекомендаційної бібліографії. Дослідник стверджував, що досі теорія бібліографії займалась реєстраційною (описовою) бібліографією і нічого не зробила для рекомендаційної. Разом з тим для рекомендаційної бібліографії гостро постають проблеми об'єктивності, компетентності, авторитетності, динамічності (співвідношення між оцінкою з раніш виданим і новим), і все це пов'язується з кваліфікацією бібліографа. Він запропонував такі форми бібліографії: список виборчий; список з умовними цінувальними означеннями; анований список, огляд, покажчик рецензій тощо⁴⁹. Ці принципи ВБУ впроваджувала в практичну діяльність з підготовки бібліографічних покажчиків та списків.

Розглядаючи дуже рідкісні на сьогодні публікації рекомендаційної бібліографії, можна відзначити, що вони адресувалися як початківцям, так і обізнаним читачам: бібліографічні описи дуже докладні, часто ановані, у кінці зазначені періодичні видання з даної теми.

Інший напрям, пов'язаний із започаткуванням ВБУ поточної літературознавчої бібліографії, також починається в часописі «Життя й революція» за 1925 р., де вміщувалася щомісячна публікація поточної бібліографії «Нове українське письменство»⁵⁰, «Красне письменство, поезії, п'єси, критика»⁵¹, «Красне письменство, поезії, драми, твори, критика»⁵², що фіксувало вихід української літератури за 1925–1926 рр.⁵³ У 1926 р. у цьому журналі продовжується публікація бібліографічних списків під назвою «Нові українські письменники за ... рік»⁵⁴.

Початок української ретроспективної бібліографії пов'язаний

з ім'ям Н.Г. Козелі, який уклав бібліографічний покажчик «Українознавчі видання, на які буде затверджено арешт судовими установами на 1-е січня 1913 р.»⁵⁵.

Велика увага приділялася вирішенню проблем діяльності та розвитку ВБУ. У зв'язку з активним обговоренням питань організації фонду ВБУ, методів каталогізації, значне місце приділялося питанням організації предметного каталогу, орієнтації системи довідково-пошукового апарату Бібліотеки на задоволення інформаційних потреб читачів. Ці практичні завдання були підкріплені підготовленими Д.А. Баликою бібліографічними покажчиками з питань організації предметного каталогу та вивчення українського читача⁵⁶.

Розвиток бібліотекознавства у ВБУ супроводжувався вивченням досвіду інших бібліотек, аналізом розвитку теорії та практики. Початок розвитку бібліографії в галузі бібліотечної справи пов'язаний з іменами О.І. Полуляха та В.О. Козловського. Слід зазначити, що внесок цих провідних учених-бібліотекознавців і сьогодні є недостатньо дослідженим. В.О. Козловський за період роботи в ВБУ займав посади завідуючого загальним відділом, каталожним відділом, секцією книгоопрацювання, відділом опрацювання та наукового співробітника. Йому належить розробка методичних засад створення бібліотекознавчої бібліографії⁵⁷.

О.І. Полулях завідував відділом та кабінетом бібліотекознавства. Ним був укладений перший бібліографічний список поточних бібліотекознавчих видань⁵⁸. У 1927–1930 рр. у «Журналі Бібліотекознавства та Бібліографії» з'являється продовження бібліографічного покажчика – «Бібліотекознавча література чужими мовами», підготовленого О.І. Полуляхом та В.О. Козловським⁵⁹.

Публікація біобібліографічних покажчиків починається з 1925 р., коли були видані рекомендаційні біобібліографічні списки, присвячені ювілейним датам. Так, 1925 р. була видана бібліографія до 100-річчя Фердинанда Ласалю⁶⁰, дві праці, присвячені М.П. Драгоманову⁶¹, вийшла нова література про Т.Г. Шевченка, покажчик матеріалів стосовно І. Франка, біобібліографічний нарис про О.О. Русова⁶². Ці рекомендаційні покажчики були призначені для популяризації творчого доробку вчених, політичних діячів та письменників, на допомогу в святкуванні ювілейних дат.

До найзначніших біобібліографічних покажчиків можна віднести список друкованих праць акад. М.С. Грушевського за 1905–

1928 рр., складений працівниками відділу книгокористування Д.А. Баликою (заввідділом), О.Є. Карпінською (науковим співробітником), Н.Г. Козелем (старшим бібліотекарем), Н. Ципкіною, з доповненням В.В. Дорошенка, який на той час працював в НТШ у Львові⁶³.

На високому фаховому рівні проводилася робота зі створення бібліографії картографічних матеріалів, розвиток якої пов'язано з ім'ям В.О. Кордта – одного із засновників Національної бібліотеки Української держави (1918 р.). У 1926 р. він видає бібліографію подорожей Східною Європою до 1520 р. та бібліографічний огляд літератури про чужоземні подорожі Східною Європою до 1700 р.⁶⁴ На той час В.О. Кордт був знаним дослідником карт, джерелознавцем та бібліотекарем, членом багатьох наукових товариств. Він мав великий досвід роботи в бібліотеках. Після закінчення Дерптського університету в 1883 р. В.О. Кордт завідував бібліотекою та викладав, а з 1894 р. керував бібліотекою Університету св. Володимира та Центральним архівом давніх актів при Університеті. Його ім'я як вченого пов'язано з дослідженням давніх карт Росії та України, він опублікував декілька бібліографічних праць, у тому числі боплановіану⁶⁵. Видання супроводжуються детальними коментарями та бібліографічними посиланнями, нотатками, які мають важливу джерелознавчу вагу. З 1926 р., коли університетську бібліотеку було приєднано до ВБУ, В.О. Кордт перейшов туди завідувати картографічним відділом⁶⁶. Серед бібліографічних покажчиків картографічних видань В. Кордта важливе місце займає бібліографія подорожей Східною Європою іноземців, які описували територію України. Відомо, що під час роботи у ВБУ в 20–30-х роках В. Кордт укладав бібліографічний покажчик та альбом карт «Карти першої п'ятирічки», які не побачили світ⁶⁷, однак увійшли частково до його видання «Матеріали до історії картографії України», перша частина якого вийшла у 1931 р.⁶⁸

Одним із найголовніших напрямів діяльності НДКБ було започаткування краєзнавчої роботи, що викликало необхідність створення краєзнавчої бібліографії⁶⁹. Праці з історії й методики краєзнавства було зібрані в «Бібліографічному покажчику краєзнавчої літератури на Україні (1917–1926)», укладачі Д.А. Балика та О.Є. Карпінська⁷⁰. Суттєвий внесок у розвиток краєзнавчої бібліографії здійснила в 1926–1928 рр. Вінницька філія ВБУ, зокрема, її керівник В.Д. Отомановський створив Кабінет виучування Поділля та

налагодив регіональні дослідження⁷¹. Внаслідок розвитку краєзнавчої бібліографії в 1928 р. вийшов покажчик «Бібліографія часописів Поділля: (в межах УРСР): покажчик від р. 1838 до р. 1927», укладений Н. Співачевською⁷².

Іншим великим виданням, що побачило світ у Вінниці, стала бібліографія Галицького Поділля, підготовлена І.І. Кревецьким, який на той час вже не працював у Бібліотеці, але брав активну участь у діяльності Вінницької філії⁷³.

У цей період починає свою діяльність Ф.П. Максименко, аспірант ВБУ, який плідно працюватиме в галузі української бібліографії. Його ґрунтовна праця «Матеріали до краєзнавчої бібліографії на Україні», що вийшла у 1930 р., за визнанням істориків, вважається українською бібліографічною класикою⁷⁴. Він був одним з учасників дискусії щодо створення репертуару української книги, збирав «Матеріали до бібліографії української книжки ХІХ ст.»⁷⁵.

Розвиток бібліографії стародруків та рідкісних видань у ВБУ належить С.І. Маслову, який прийшов до роботи вже досвідченим ученим у галузі наукового описування стародруків⁷⁶. Разом із Б.І. Зданевичем, який спеціалізувався на інкунабулах, С.І. Маслов як завідуючий відділом стародруків постійно працював з фондами колекцій та збірок ВБУ і створював репертуар українських стародруків та методи його опрацювання, публікував етюди з історії стародруків, огляди фондів, писав бібліографічні нариси з історії друкарства в Україні у ХVІ–ХVІІІ ст.⁷⁷ Однак найважливішим в цій тематиці є визначення ним принципів створення репертуару українських стародруків⁷⁸. С.І. Маслов видав два важливих для історії української бібліографії видання – «Каталог ювілейної виставки українського друкарства» та «Українська книга ХVІ–ХVІІІ ст.»⁷⁹.

Внеску М.І. Ясинського, який очолював відділ україніки та консультаційно-бібліографічний відділ, присвячено багато досліджень. За загальним визнанням, він був теоретиком та практиком української книги, одним з методологів УБР та національної бібліографії⁸⁰, істориком української бібліографії⁸¹. Водночас він вважається засновником теорії української бібліографії другого ступеня. Йому належить заслуга складання першого поточного покажчика україніки за межами Української радянської республіки та бібліографії української бібліографії. У 1927 та 1928 рр. виходять його покажчики бібліографічних матеріалів за 1926–1928 рр.⁸²

Він визначив об'єкт бібліографії бібліографії, розробив прин-

ципи відбору літератури до показчиків, багато уваги приділяв питанням опису, анотування, групування бібліографічних записів, складанню допоміжних показчиків⁸³. Проектом інструкції для складання «Бібліографії української бібліографії» М.І. Ясинського було закладено теоретичні та методичні засади української бібліографії другого ступеня⁸⁴. Теоретичне обґрунтування питань розвитку бібліографії М.І. Ясинський поєднував із практичною роботою над національною та краєзнавчою бібліографією, працюючи у відділі україніки⁸⁵. Згадані щорічні показчики М.І. Ясинського «Бібліографія бібліографічних показчиків» за 1926–1928 рр. склалися на базі обов'язкових примірників, які одержувала ВБУ, тому укладачі мали можливість описувати їх *de visu*. Ці показчики сьогодні мають не лише бібліографознавче, а й історіографічне значення.

Питанням україніки в російських журналах присвячується й анотований показчик завідуючого відділом періодики ВБУ М.І. Сагарди, що вийшов у 1928 р.⁸⁶ Наукові дослідження цього вченого стосувалися широкого кола питань бібліографії періодичних видань, зокрема визначення поняття бібліографії періодики, методики бібліографічного опису, складання каталогу українських періодичних видань, їхньої видової класифікації⁸⁷.

Виконуючи одночасно функції й академічної бібліотеки, ВБУ включила в плани підготовку каталогів праць ВУАН, починаючи з 1928 р. У 1930 р. вийшов систематичний показчик видань установи за 1918–1929 рр.⁸⁸ Це важливе видання уклали М.М. Іванченко, який був ученим секретарем ВБУ в 1928–1930 рр., та Я.І. Штенко, який працював у ВБУ бібліотекарем (1920–1922) та науковим співробітником (1928–1929), а між цими періодами був у 1923–1928 рр. старшим бібліографом та науковим співробітником Українського наукового інституту книгознавства і одночасно – секретарем журналу «Бібліографічні вісті». Бібліографічна спадщина останнього вивчена ще недостатньо, багато праць залишилося в рукописах⁸⁹. Ці діячі української культури були заарештовані та репресовані, подальші випуски каталогу продовжив М.І. Сагарда, який у 1932 р. внаслідок переслідувань змушений був залишити ВБУ⁹⁰. Велика цінність цього видання полягає в тому, що воно репрезентує академічні видання періоду УАН–ВУАН до репресій. Надалі цей бібліографічний показчик, як і інші бібліографічні видання, були заборонені для відкритого користування і передані на спеціальне зберігання. У 1966 р. систематичні каталоги за 1918–1929 та за 1930 рр. був

перевидані в Чикаго як «Каталог видань Української Академії наук», а під час підготовки «Історії Академії наук України: документи і матеріали» за період 1918–1933 рр. вони стали основою для бібліографічної реконструкції видавничої діяльності ВУАН⁹¹.

Успіхи в розробці теоретичних та практичних питань бібліографії стали основою для перспективного планування бібліографічної роботи. На 1929–1930 рр. було заплановано подальший розвиток української бібліографії, аналіз шляхів підвищення її ефективності, студіювання питань систематизації, створення персональних бібліографій і, зокрема, шевченківської; збирались матеріали із зарубіжної україніки, розвивалась бібліографія української бібліографії, репертуар української періодики тощо⁹².

Наступні роки стали трагічними в історії української культури. Період 1929–1933 рр. характеризується політичними репресіями, що призводить до звільнень та оновлення кадрового складу Бібліотеки, вона змінює й назву з Всеукраїнської на Бібліотеку Академії наук УРСР. Після бібліографічної наради 1931 р. почалися переслідування бібліографів, було припинено роботу в галузі Української національної бібліографії. Розгорнулася нищівна критика діяльності ВБУ та бібліографознавців (передусім С.П. Постернака, Ю.О. Меженка, М.І. Ясинського, М.І. Сагарди). Видатні українські бібліографи та бібліотекознавці М.І. Ясинський, В.О. Козловський, С.І. Маслов, М.І. Сагарда у 1931–1932 рр. пройшли через принижуюче «самокритичне визнання попередніх помилок у світлі марксистсько-ленінської методології». А понад 40 осіб упродовж першої половини 30-х років змушені були залишити Бібліотеку⁹³.

З 1932 р. основним напрямом бібліографічної роботи стає підготовка рекомендаційної бібліографії для обслуговування ідеологічних потреб соціалістичного будівництва. Подальша доля українських бібліографів склалася трагічно. С.П. Постернак після першого арешту був звільнений з Бібліотеки та призначений на посаду керівника Бібліографічної комісії ВУАН. Намагаючись пристосуватися до нових ідеологічних умов, він готує для Першої бібліографічної наради доповідь «Стан та завдання бібліографії в УСРР в зв'язку з реконструктивною добою», висловлюється за припинення роботи над УБР, висуває на перше місце рекомендаційну бібліографію, закликає організувати войовничу критичну бібліографію. Розуміючи політичний стан в Україні, він здійснює спробу фундаментально розробити тему «Ленін і теорія бібліографії»⁹⁴. Карти

першої п'ятирічки почав готувати В.О. Кордт, який, так і не закінчивши цю роботу, змушений був переключитися на складання бібліографії з марксизму англійською, французькою та німецькою мовами.

Нова радянська бібліографія другої половини 30-х років була спрямована на реальні завдання побудови соціалізму та забезпечення наукової діяльності АН УРСР. Так, оскільки Бібліотека стала Бібліотекою Академії наук УРСР, вона почала видавати списки закордонної періодики та іноземних видань, що передплачувалися ВУАН починаючи з 1931 р. та за 1939–1941 рр., як додаток до часопису «Вісті АН УРСР»⁹⁵. Власне видавництво зліквідували, публікація праць перейшла до компетенції видавництва АН УРСР. Підготовка покажчиків проводиться вже новим колективом бібліографів, які розпочали свою роботу в Бібліотеці Академії наук.

Розвивається рекомендаційна та науково-допоміжна бібліографія. Публікуються списки літератури з географії (О.А. Красій, 1936 р.)⁹⁶, покажчик літератури з швидкісного будівництва (С.Я. Штромберг, 1939 р.)⁹⁷, науково-допоміжний покажчик «Риби прісних вод УРСР» (Д. Белінг, О. Білик, 1936 р.), який поповнив нову «бібліографічну серію» АН УРСР⁹⁸. Біобібліографія присвячується переважно політичним діячам, передусім Й.В. Сталіну (Ф.Є. Голоднікова, 1940 р.; та А. Гімельфарб за участю А. Білик, Г. Іванової, Е. Ровнер, В. Тур'ян, 1940 р.); В.І. Леніну (В.П. Тур'ян, 1941 р.)⁹⁹; офіційно визнаним класикам літератури¹⁰⁰, з приводу ювілеїв та виставкової роботи¹⁰¹. Після об'єднання західних областей України Львівська бібліотека також включається в русло бібліографічної діяльності – підготовлено покажчик «До першої річниці визволення західної України від гніту панської Польщі» (укладачі: А.І. Генсьорський, В.П. Тур'ян, 1940 р.)¹⁰².

У 1936 р. за Постановою Ради НКО УСРР та ЦК ВКП (б) розпочалася робота з підготовки загальнодержавного бібліографічного проекту видань бібліографії радянської літератури про Радянську Україну¹⁰³, що об'єктивно була припинена в зв'язку з початком війни.

Підводячи підсумки роботи з підготовки та видання бібліографічної інформації за 1918–1934 рр. у ВБУ, слід зазначити, що Бібліотека працювала над вирішенням багатьох питань в галузі теорії і практики бібліографії, були створені теоретико-методологічні засади розвитку національної бібліографії, сформовано національну школу українських бібліографів, здатних вирішувати широке коло

теоретичних та практичних питань. У цей період виходили бібліографічні покажчики різних видів та форм, спрямовані на створення репертуару української книги та періодичних видань, розвивалась рекомендаційна бібліографія, бібліографія української бібліографії, краєзнавча бібліографія; бібліографії в галузі бібліотекознавства і бібліографії, бібліографія картографічних матеріалів, біобібліографія. Змістовний компонент покажчиків, за винятком бібліографічних списків суспільно-політичної та культурно-масової тематики, орієнтувався на українознавчу проблематику, надаючи інформацію про найбільш важливі наукові видання, передусім підготовлені ВУАН, та праці, що відображали розвиток національної літератури, а також бібліотекознавства і бібліографії. Враховуючи, що реальна робота з підготовки та видання бібліографічних посібників велась лише протягом п'яти років – з 1925 по 1930 рр., роботу можна назвати успішною, а доробок – фундаментальним.

Важливе значення мали й періодичні наукові фахові видання ВБУ, що сприяли поширенню та науковому обговоренню теоретичних і науково-практичних проблем бібліотекознавства – «Бібліотечний збірник» (три тематичних випуски за 1926–1927 рр., присвячені матеріалам Першої конференції наукових бібліотек, досвіду наукової та практичної діяльності ВБУ, УБР та проблемам персональної і рекомендаційної бібліографії, а також щорічник «Журнал бібліотекознавства і бібліографії» (1927–1930), де висвітлювалися теоретичні питання бібліотекознавства та бібліографії, обговорювалися практичні питання підготовки покажчиків, шляхи класифікації літератури, створення зведених каталогів тощо.

Успіх роботи ВБУ в галузі бібліографії пояснювався тим, що в установі зібрався колектив високоосвічених учених, які мали значний досвід роботи в дореволюційних університетах та наукових закладах, вони були знавцями багатьох мов, обізнаними в різних науках, досвідченими в бібліотечній справі, широко ерудовані. Бібліографічні покажчики ВБУ були наслідком роботи з наукового описування бібліотечних фондів ВБУ та глибокого вивчення світового досвіду. Їх об'єднувало бажання розвивати українську науку та культуру, вміння працювати спільно, вирішувати складні завдання. Вони залучили до роботи бібліотекознавців та бібліографів з інших установ та організацій, зокрема Книжкової палати, київських та регіональних бібліотек.

Тематику наступних бібліографічних покажчиків було пере-

орієнтовано на вирішення завдань соціалістичного будівництва, на рекомендаційну та науково-допоміжну бібліографію. Розпочався загальнодержавний проект підготовки бібліографії радянської літератури.

Важливо зазначити, що видані бібліографічні покажчики допомагають скласти картину розвитку бібліографії у період 1918–1941 рр., вони є об'єктивними (хоча й не єдиними) джерелами, що дозволяють прослідкувати етапи розвитку бібліографії в Україні. У них виділяються періоди: 1918–1924 рр. – підготовчий; 1925–1930 рр. – період активного розвитку української національної бібліографії; 1930–1934 рр. – період спаду бібліографічної діяльності; та 1935–1941 рр. – період переорієнтації виняково на завдання радянської бібліографії.

¹ *Вовченко І.О.* Становлення та розвиток радянської бібліографії на Україні: посіб. з історії бібліогр. для студ. ін-тів культури / Харків. ін-т культури. – Х., 1976. – 99 с.

² Українська радянська бібліографія: навч. посіб. для студ. ін-тів культури / За ред. Ф.К. Сарани, Д.Д. Тараманова. – К.: Вища шк., 1980. – 263 с.

³ *Гуменюк М.П.* Українські бібліографи XIX – початку XX століття: нариси про життя та діяльність. – Х., 1969. – 151 с.

⁴ *Корнейчик І.І.* Історія української бібліографії: дожовт. період. – Х., 1971. – 374 с.; *Корнейчик І.І.* Український книгознавець, бібліограф та бібліотекознавець проф. С.І. Маслов // Бібліотекознавство і бібліогр. – 1967. – № 4. – С. 108.

⁵ *Королевич Н.Ф.* Українські бібліографи XX століття: навч. посіб. для ін-тів культури України. – К., 1998. – 327 с.

⁶ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 1918–1941. – К., 1998. – 337 с.

⁷ *Омельчук В.Е.* Национальная библиография Украины // Вестн. БАЕ. – 2001. – № 2. – С. 37–43; *Він же.* Національна бібліографія України: тенденції розвитку, проблеми розробки // Бібл. вісн. – 1995. – № 5. – С. 1–13; *Він же.* Национальная библиография Украины // Библиотеки национальной Академии наук Украины: проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2000. – С. 186–195.

⁸ *Матусевич В.В.* Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії в 1925–1933 рр. / НАН України. НБУВ. – К., 1998. – 120 с.

⁹ *Ковальчук Г.І.* Український науковий інститут книгознавства і питання національної бібліографії // Національна бібліографія України: стан і тенденції розвитку: мат. межвід. наук. конф. – К., 1995. – С. 24–27.

¹⁰ *Степченко О.П.* Українські вчені – фундатори спеціалізованих відділів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (1918–1934 рр.). – К., 2008. – 217.

¹¹ *Лиханова І.Г.* Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.08 / НАН України; НБУВ. – К., 2005. – 20 с.

¹² *Ковальчук Г.І.* Архівно-слідчі справи репресованих бібліологів як джерело вивчення історії книгознавства // Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання. – К., 1998. – С. 82–84.

¹³ *Королевич Н.Ф.* Українські бібліографи ХХ століття. – К., 1998. – 327 с.; *Вона ж.* Бібліограф Федір Пилипович Максименко (1897–1983): біобібліогр. нарис. – К., 1996. – 47 с.; *Королевич Н.Ф., Геращенко М.В.* Бібліограф М.І. Ясинський (1889–1967): Бібліогр. нарис. – К., 1995. – 32 с.; *Ковальчук Г.І., Королевич Н.Ф.* Книгознавець, бібліограф і бібліотекар Сергій Іванович Маслов (1880–1957): біобібліогр. нарис. – К., 1995. – 42 с.; *Ковальчук Г.І.* Дослідження С. Маслова в галузі історії книги // Перші книгознавчі читання: зб. наук. пр. – К., 1997. – С. 28–32.

¹⁴ *Стрішенець Н.* Бібліографічна спадщина Юрія Меженка. – К., 1997. – 144 с.; *Вона ж.* Степан Постернак // Бібл. вісн. – 1998. – № 5. – С. 29–37; *Вона ж.* Роль Ю.О. Меженка в становленні української бібліографії // Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті : Міжнар. наук конф. Київ, 12–15 жовт. 1993 р. – К., 1993. – Ч. 2. – С. 169–170.

¹⁵ *Яворська У.* Бібліотечна діяльність Івана Кривецького (1905–1914) // Вісн. Книжкової палати. – 2005. – № 4. – С. 40–44; *Вона ж.* Бібліографічний доробок Івана Кривецького в «Літературно-науковому віснику» // Вісн. Книжкової палати. – 2006. – № 2. – С. 35–38; *Вона ж.* Іван Кривецький – бібліотекар та бібліограф // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 17–18 трав. 2005 р. – К., 2005. – Ч. 1. – С. 78–81.

¹⁶ *Лутовинова В.І.* Дослідження бібліографії як суспільного явища в Україні у 20-х роках ХХ століття // Історія бібліотечної справи в Україні: Зб. наук. пр. – К., 1997. – Вип. 2. – С. 99–111; *Вона ж.* Український бібліографічний репертуар: методичні засади та зведений каталог // Вісн. Книжкової палати. – 2001. – № 8. – С. 18–21.

¹⁷ *Коваль Т.* Практик та теоретик бібліотечної справи Микола Іванович Сагарда // Наук. праці НБУВ. – К., 2004. – Вип. 13. – С. 139–149.

¹⁸ *Шульгіна В.Д.* Внесок Ю. Меженка у дослідженні проблем національної музичної бібліографії // Вісн. держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. – К., 2001. – № 4. – С. 133–135.

¹⁹ *Кіржаєв С.* Кордт Веніамін Олександрович // Українські архівісти : Біобібліогр. довід. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 168–171; *Шовковляк Т.І., Герус А.І.*

Кордт – історик, краєзнавець, бібліограф // Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – К., 1999. – Вип. 6. – С. 284–299.

²⁰ *Секунова Ю.В.* Діяльність Л.У. Биковського у Всенародній бібліотеці України // Вісн. Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 85–93.

²¹ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України... – К., 1998.

²² *Матусевич В.В.* Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства. – К., 1998. – 120 с.

²³ *Степченко О.П.* Українські вчені – фундатори спеціалізованих відділів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (1918–1934 рр.). – К., 2008. – 217 с.

²⁴ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України... – С. 9–54.

²⁵ Sprawozdania Головної книжної палати в м. Києві: [періодичні видання за 1919 р.] / (Уклад. Ю. Меженко). – К., 1919. – 12 с. – Дод. в кінці журн. Книжний вісн. – 1919. – № 2.

²⁶ *Кревецький І.* Національна Бібліотека // Літ.-наук. вісн. – 1922. – № 5. – С. 139–149.

²⁷ *Биковський Л.* Національна бібліотека Української держави. – Варшава; Каліш, 1922. – С. 24.

²⁸ *Постернак С.П.* Всенародна бібліотека України при Українській Академії наук у м. Києві. – К., 1923. – 64 с.

²⁹ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України... – С. 206–212.

³⁰ Бібліографічна комісія Української академії наук у Києві // Бібл. зб. / ВБУ при ВУАН – 1923. – Ч. 3: Бібліографія на Україні. – С. 36–42.

³¹ *Постернак С.* Бібліографія на Україні // Бібліотечний зб. / ВБУ при ВУАН. – К., 1927. – Ч. 3: Бібліографія на Україні. – С. 3–4.

³² Бібліографічна комісія Української Академії наук в Києві. – К., 1927. – 8 с. – Відб. з: Бібл. зб. – 1927. – Ч. 3.

³³ Методологічний. зб. – К., 1928. – 246 с. – (Українська бібліографія; Вип.1).

³⁴ *Матусевич В.В.* Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства. – К. 1998. – С. 66–74.

³⁵ *Іванченко М.М.* Науково-дослідча комісія бібліотекознавства та бібліографії ВБУ: Діяльність комісії в 1927–1928 рр. // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. – 1928. – № 2. – С. 123–125.

³⁶ *Сагарда М.І.* Організація бібліографії на Україні // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. – 1927. – № 1. – С. 26–53; *Він же.* Науково-дослідчі завдання Всенародної Бібліотеки України // Бібл. зб. – 1927. –

Ч. 2. – С. 34; *Балика Д.А.* Бібліографія – наука // Тр. 2-го Всерос. бібліогр. съезда. – М., 1929. – С. 44–45.

³⁷ Про святкування Великодня та релігію взагалі: [бібліогр. список] // Життя й революція. – 1925. – № 3. – С. 91–95.

³⁸ 1. Перше Травня та єдиний робітничий фронт. 2. Що читати про електрифікацію. 3. Самоосвіта в селянських умовах життя: [бібліогр. список] // Там само. – № 4. – С. 86–94.

³⁹ Нова література з економіки України. 2. Нове українське письменство за час з 1-го січня до 1-го травня біжучого 1925 року. Соціальна гігієна: [бібліогр. список] // Там само. – № 5. – С. 91–96.

⁴⁰ 1. Радіо. 2. Красне письменство, поезії, п'єси, критика (верес. 1925 р.): [бібліогр. список] // Там само. – № 9. – С. 109–111.

⁴¹ Від 1905 р. до Жовтня. 2. Красне письменство, Поезії, Драми, Твори, Критика, жовт. 1925 р.: бібліогр. список // Там само. – № 10. – С. 119–120.

⁴² Декабристи. 1825–1925: [бібліогр. список] // Там само. – № 12. – С. 110–111.

⁴³ 1905 рік. 2. Красне письменство, поезії, критика (листоп. 1925 р.): [бібліогр. список] // Там само. – № 11. – С. 100–103.

⁴⁴ Хімія на війні та у мирному житті [бібліогр. список] // Там само. – 1926. – № 2–3. – С. 143–147.

⁴⁵ Література про лютневу революцію. Красне письменство. Поезії, п'єси, критика (груд. 1925 р., січ. 1926 р.): [бібліогр. список] // Життя й революція. – 1926. – № 1. – С. 116–119.

⁴⁶ Жовтень на Київщині: [бібліогр. список] // Там само. – 1927. – № 10/11. – С. 183–186.

⁴⁷ *Косяк С.* Дмитро Балика // Бібл. вісн. – 1995. – № 2. – С. 36–37; *Лутовинова В.І.* Теоретико-методичні проблеми рекомендаційної бібліографії в творчості Д.А. Балики // Бібліографознавство: теорія і практика: зб. наук. ст. – К., 1997. – С. 82–91.

⁴⁸ *Балика Д.* Про рекомендаційну бібліографію // Бібл. зб. / ВБУ при ВУАН. – К., 1927. – Ч. 3 : Бібліографія на Україні. – С. 94–104.

⁴⁹ Там само.

⁵⁰ Нове українське письменство за час з 1-го січня до 1-го травня біжучого 1925 року // Життя й революція. – 1925. – № 5. – С. 91–96.

⁵¹ Там само. – № 9. – С. 109–111.

⁵² Там само. – № 10. – С. 119–120.

⁵³ Красне письменство, поезії, п'єси: (черв.–липень 1925 р.): бібліогр. список // Життя й революція. – 1925.– № 6/7. – С. 136; 1926. – № 1. – С. 116–119.

⁵⁴ Нові українські письменники за ...: бібліогр. список // Життя й революція. ... 1920–1926 рр. – 1927.– № 4. – С. 135–144; № 5. – С. 276–

280; № 6. – С. 445–450; № 7–8. – С. 191–204; ... 1927 р. – 1928. – № 6. – С. 201–207; № 7. – С. 199– 207; № 8. – С. 179–185.

⁵⁵ Українознавчі видання, на які буде затверджено арешт судовими установами на 1-е січня 1913 р.: бібліогр. список / Уклад Н.Г. Козель // Бібл. журн. – 1925. – № 6/7. – С. 60–64; № 8/10. – С. 77–85.

⁵⁶ Бібліографія: список літ. з питань предметного каталогу / Уклад. Д.А. Балака // Там само. – № 4/5. – С. IV–V; Вивчення українського читача / Уклад. Д.А. Балака // Там само. – № 8/10. – С. 65–76.

⁵⁷ *Козловський В.О.* Створення бібліографічного апарату по бібліотекознавству // Там само. – № 6–7. – С. 20–11.

⁵⁸ З нових поступлень до Кабінету бібліотекознавства (з 15 серп. до 1 груд. 1925 р.) / Уклад. [О. Полулях] // Там само. – № 6/7. – С. 64–65; № 8/10. – С. 85–86.

⁵⁹ Бібліотекознавча література чужими мовами: бібліогр. покажч. // Журн. бібліотекознавства та бібліогр. – 1927. – № 1. – С. 149–164; 1928. – № 12. – С. 134–147; 1929. – № 3. – С. 134–145; 1930. – № 4. – С. 118–133.

⁶⁰ Фердинанд Ласаль (1825–1925): бібліографія // Життя й революція. – 1925. – № 3. – С. 91.

⁶¹ М.П. Драгоманов. Бібліографія // Життя й революція. – 1925. – № 6/7. – С. 135; Матеріали до Драгоманівської бібліографії Всенародної Бібліотеки України // Україна. – 1926. – № 4. – С. 170–176.

⁶² Нова література про Т.Г. Шевченка: (бібліографія) // Життя й революція. – 1926. – № 1. – С. 115; Покажчик літератури про І. Франка: бібліографія // Там само – № 5. – С. 124–127; Олександр Олександрович Русов: Біобібліогр. нарис / Уклад. Г.П. Житецький // Україна. – 1926. – № 1. – С. 182–186.

⁶³ Ювілейний збірник на пошану академіка М.С. Грушевського з нагоди шістдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності. У 3 ч. Ч. 3. Матеріали до бібліографії друкованих праць академіка Грушевського за 1905–1928 рр. / Упоряд.: Д.А. Балака, О.Є. Карпинська, Н.Г. Козель, Н. Ципкіна; доповнення В.В.Дорошенка. – К., 1929. – 104 с.

⁶⁴ *Кордт В.О.* Бібліографія подорожей по Східній Європі до 1520 р. / Зап. істор.-філолог. відділу ВУАН. – 1926. – № 7/8. – С. 429–444; *Він же.* Чужоземні подорожі по Східній Європі до 1700 р.: бібліогр. огляд. – К., 1926. – 207 с.; *Він же.* Бібліографія подорожей по Східній Європі до 1520 р. // Записки істор.-філолог. відділу ВУАН. – 1926. – № 7–8. – С. 429–444.

⁶⁵ *Сосса Р.І.* Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. – К., 2000. – 278 с.; *Кордт В.О.* Матеріали по історії русскої картографії: в 3-х вып. – Факс. изд. 1899–1910 гг. – СПб., 2008. – Вып. 1: Карты всей России и южных ее областей до половины

XVII века. – 32 л. карт; Вып. 2: Карты всей России и западных ее областей до половины XVII века. – 45 л. карт; Сер. II. Вып. 1: Карты всей России, северных ее областей и Сибири. – 36 с., 22; *Он же*. Боплан и его труды по картографии Южной России // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца. – 1911. – Кн. 22, отд. 1. – С. 85–87.

⁶⁶ *Кіржаєв С.* Кордт Веніамін Олександрович // Українські архівісти: біобібліогр. довідник – К., 1999. – Вып. 1. – С. 168–171; *Шовкопляс Т.І., Герус А.Л.* Кордт – історик, краєзнавець, бібліограф // Історія України: мало-відомі імена, події, факти: зб. ст. – К., 1999. – Вып. 6. – С. 284–288.

⁶⁷ *Дубровіна Л.А., Омищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України... – С. 197.

⁶⁸ *Кордт В.О.* Матеріали до історії картографії України. – К., 1931. – Ч. 1. – 198 с.

⁶⁹ Краєзнавство: бібліогр. список // Життя й революція. – 1926. – № 7. – С. 116–119.

⁷⁰ Бібліографічний покажчик краєзнавчої літератури на Україні (1917–1926) / Уклад.: Д.А. Балака, О.Є. Карпінська // Етногр. вісн. – 1928. – № 7. – С. 1–4.

⁷¹ *Отмановський В.Д.* Бібліографія краю (“топобібліографія”) як одне з основних завдань наукової бібліотеки: організація топобібліографічної праці на Україні: [доп. на Першій конф. наук. б-к УСРР 28–31 груд. 1925 р.] // Бібл. зб. – 1926. – № 1. – С. 78–81; *Він же*. Краєзнавство на Поділлі: найближчі його завдання та потреби й роль в краєзнавчій праці Кабінету вивчення Поділля / ВБУ при ВУАН. Вінницька філія. – Вінниця, 1926. – 13 с.

⁷² Бібліографія часописів Поділля: (в межах УРСР): покажч. від р. 1838 до р. 1927 / Уклад. Н. Співачевська // Часописи Поділля: іст.-бібліогр. зб. з нагоди 150-ліття першої газ. на Україні (1776–1926) та 10-ліття існування УССР. – Вінниця, 1927.– 1928.– С. 1–146.

⁷³ *Кревецький І.* Часописи Галицького Поділля: (історико-бібліогр. матеріали. 1882–1927) / За ред. В. Отмановського. – Вінниця, 1928. – 21 с.

⁷⁴ Матеріали до краєзнавчої бібліографії України. 1847–1929 : Список бібліогр. праць що стосуються до окремих місцевостей УСРР, Басарабії, Дону й Криму / ВБУ при ВУАН; Уклад. Ф.П. Максименко. – К., 1930. – 264 с.

⁷⁵ *Королевич Н.Ф.* Українські бібліографи ХХ століття. – К., 1998. – С. 170–199.

⁷⁶ *Маслов С.И.* Библиографические заметки о некоторых церковно-славянских старопечатных изданиях // Русский филологич. вестн. – Варшава, 1910. – С. 353–366; *Він же*. Библиотека Стефана Яворского. – К., 1914. – 66 с.; *Він же*. Критико-библиографический обзор новейших трудов по славяно-русской библиографии и палеографии. – К., 1918. – 16 с.

⁷⁷ *Іванченко М.* Сергій Маслов. 1902–1927 / УНІК. – К., 1927. – 49 с.;

Ковальчук Г.І. Дослідження С. Маслова в галузі історії книги // Перші книгознавчі читання: зб. наук. пр. – К., 1997. – С. 28–32; *Ковальчук Г.І.* Неопублікована інструкція С.І. Маслова по опису українських стародруків // Наук. пр. НБУВ. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 45–49.

⁷⁸ *Маслов С.І.* Обсяг та план українського бібліографічного репертуару XVI – XVIII вв. // Бібліотечн. зб. – К., 1927. – № 3. – С. 60–64; *Він же.* Спроба інструкції та план роботи над складанням українського бібліографічного репертуару XVI–XVIII ст. – К., 1928. – 28 с.

⁷⁹ *Маслов С.І.* Каталог ювілейної виставки українського друкарства. – К., 1925. – 52 с.; Українська книга XVI–XVIII ст.: зб / За ред.: М.О. Марченко, С.І. Маслова. – К., 1926. – 434 с.

⁸⁰ *Ясинський М.І.* В справі української книгознавчої термінології // Бібл. журн. – 1926. – № 2/3. – С. 12–16; *Він же.* До питання про сконцентрування й поширення українознавчої бази в роботі ВБУ // Там само. – 1925. – № 6/7. – С. 10–14; *Він же.* З'ясування українознавчих книжкових фондів // Зоря – 1925. – № 11. – С. 19–20; *Він же.* Обсяг відділу “Україніка” ВБУ // Бібл. журн. – 1925. – № 1. – С. 7–11; *Він же.* Українська книжка як поняття // Там само. – № 8/10. – С. 16–20.

⁸¹ *Ясинський М.І.* Головні моменти з історії української бібліографії // Бібл. зб. – К., 1927. – Ч. 3. – С. 8–34; *Він же.* Програма для аспірантів ВБУ : Історія укр. бібліографії. – К., 1929. – 17 с.

⁸² Осібні книжки українською мовою і про Україну, що їх видано в БССР і РСФСР 1927 р. / Уклад. М.І. Ясинський // Україна. – 1928. – № 6. – С. 138–145; *Він же.* Бібліографія бібліографічних показників за 1926–1928 роки // Журн. бібліотекознавства та бібліогр. – 1927. – № 1. – С. 72–97; 1929. – № 3. – С. 83–106; 1930. – № 4. – С. 45–58.

⁸³ *Королевич Н.Ф., Геращенко М.В.* Бібліограф М.І. Ясинський (1889–1967) : Бібліогр. нарис. – К., 1995. – 32 с.

⁸⁴ *Ясинський М.І.* Бібліографія української бібліографії // Методологічний збірник. – К., 1928. – С. 107–123.

⁸⁵ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України... – С. 231.

⁸⁶ Україніка в Російських журналах. 1927: бібліогр. анований покажч. / Уклад. М.І. Сагарда // Україна. – 1928. – № 6. – С. 134–138.

⁸⁷ *Коваль Т.* Практик та теоретик бібліотечної справи Микола Іванович Сагарда // Наук. праці НБУВ. – К., 2004. – Вип. 13. – С. 139–149.

⁸⁸ Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії наук. 1918–1929 / Склали: М.М. Іванченко, Я.І. Стешенко. – К., 1930. – 286 с.

⁸⁹ *Білокінь С.І.* Видатний український бібліограф Ярослав Стешенко (1904–1939) // Наук. пр. НБУВ. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 107–130.

⁹⁰ Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії наук за

1930 рік / Склад М. Сагарда. – К., 1931.– 76 с.; Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії наук за 1931 рік / Склад М. Сагарда. – К., 1932. – 40 с.; Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії наук. Дод. 3: за 1932 р. / Уклад. М. Сагарда.– К., 1933.– 52 с.

⁹¹ Історія Академії наук України. 1918–1923: документи і матеріали. – К., 1993. – С. 545.

⁹² *Матусевич В.В.* Діяльність науково-дослідної комісії бібліотекознавства. – К., 1998. – С. 74–103.

⁹³ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України... – С. 234–237.

⁹⁴ Там само. – С. 235.

⁹⁵ Закордонна періодика, передплачена ВУАН на 1931 рік // Вісті ВУАН. – 1934. – № 5. – С. 69–73.; Список іноземних книг, одержаних інститутами і Бібліотекою Академії наук УРСР за 1940–1941 рр. // Вісті АН УРСР. – Додаток до Вістей АН УРСР ... Січень. – 1940. – № 3. – 4 с.; лютий–березень. – № 6. – 8 с.; ... квітень–травень. – 1940. – № 9. – 6 с.; ... червень–серпень. – 1940. – № 10. – 6 с.; Список іноземних періодичних видань, які одержані Бібліотекою та інститутами Академії наук УРСР в 1939 р.– К., 1940.– 31 с.; Список іноземних серіальних видань, одержаних інститутами та Бібліотекою АН УРСР в 1939 р. – К., 1940. – 10 с.

⁹⁶ Методична література з географії: [список літ.] за 1933–1935 рр. / О.А. Красій // Ком. освіта. – 1936. – № 4. – С. 102–112.

⁹⁷ Библиографический указатель литературы по вопросу скоростного строительства / Уклад. С.Я. Штромберг. – К., 1939. – 4, 71 с.

⁹⁸ Риби прісних вод УРСР: бібліогр. покажч. / Уклад.: Д. Белінг, О. Білик. – К., 1936. – 75 с.

⁹⁹ *Й.В. Сталін* : Бібліогр. покажч. літ.: (За матеріалами виставки «До 60-річчя з дня народження Й.В. Сталіна») / Уклад. Ф.Є. Голоднікова. – К., 1940. – 70 с.; *Й.В. Сталін* в українській художній літературі і народній творчості: бібліогр. покажч / Уклад. А. Гімельфарб за участю А. Білик, Г. Іванової, Е. Ровнер, В. Тур'ян. – К., 1940. – 56 с.

¹⁰⁰ Маяковський і Україна: до 10-річчя з дня смерті: бібліогр. покажч. літ., вид. в УРСР за рр. 1930–1940 / Уклад. Г.М. Гімельфарб. – К., 1941. – 86 с.; Тридцятиріччя з дня смерті Л.М. Толстого. 1910 20.IX.1940. – Л., 1941. – 8 с.; Що читати з Шевченка і про Шевченка: бібліогр. список / Уклад. І.З. Бойко // Комуністична освіта. – 1939. – № 4. – С. 153–159.

¹⁰¹ *М.Л. Кропивницький*: До 100-річчя з дня народження (1840–1940) : Бібліографічний покажчик літератури за матеріалами виставки / Уклад. І.З. Бойко; Ред. Е.М. Петриченко. – К., 1940. – 16 с.; Каталог виставки, присвяченої 85-й річниці з дня смерті Адама Міцкевича / АН УРСР. Б-ка. Львів. філія. – Л., 1940. – 66 с.

¹⁰² До першої річниці визволення Західної України від гніту панської Польщі: бібліогр. покажч. / Уклад.: А.І. Генсьорський, В.П. Тур'ян. – Л., 1940. – 44 с.

¹⁰³ *Дубровіна Л.А., Омищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України. – С. 271–272.

Summary

The researcher studies the bibliographical activities of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine during 1918 – 1941, prepress and publication of bibliographical directories in particular. The subject area of the principal scientific research of the Library scholars in the field of bibliography is also outlined.

Key-words: bibliographical activities, bibliography, the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.